



# **BEFOLKNINGENS ATTITYDER TILL ALKOHOLSERVERING PÅ RESTAURANGER**

**Eva Wallin**

**September 2001**

**RAPPORT NR 15**

## Förord

STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) är ett tioårigt projekt vars uppdrag är att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet tillkom 1995 efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget och Stockholms kommun gemensamt beslöt att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Projektområdet består av Stockholms läns centrala och västra delar, med ca 300 000 invånare.

Den alkohol- och drogpolitiska situationen i Sverige på 2000-talet kräver att nya metoder för prevention utvecklas. Den tilltagande globaliseringen och Sveriges EU-medlemskap begränsar på en rad viktiga punkter statens möjligheter att föra en tillgänglighetsbegränsande politik. Samtidigt talar allt mer av den internationella forskningen för att det just är på tillgänglighetsområdet som det största framgångarna uppnåtts. Detta understryker behovet av att i lokalsamhället utveckla nya metoder där insatser för att påverka såväl efterfrågan som tillgänglighet vävs samman i nya former för samhällsbaserad prevention.

STAD-projektet arbetar inom tre områden: tidig upptäckt av alkoholproblem och rådgivning inom sjukvården, ansvarsfull alkoholserving på restauranger och förebyggande insatser på ungdomsområdet. Som gemensam nämnare för projektet är en betoning på lokal mobilisering, men också lokalt policyarbete.

Även för utvärderingen av samhällsbaserad prevention krävs metodutveckling. Såväl kvantitativa som kvalitativa metoder krävs, där både processer och effekter följs. Några intressanta frågeställningar är: Hur ser konsumtionsmönstren ut i olika delar av befolkningen? När de preventiva insatserna fram till målgrupperna? Var får tonåringar tag i alkohol och narkotika? Vad tycker läkare och sjuksköterskor om screening för alkoholproblem? Hur mäter man förändringar i våld på restauranger? Kunskapsluckorna är många. I en serie av rapporter kommer vi från STAD-projektet belysa dessa och en rad andra frågor.

I den här rapporten ställs frågan:

*Vilken inställning har Stockholmarna till alkoholserving på krogen och olika åtgärder för att minska problem kopplade till detta?*

<b>INNEHÅLLSFÖRTECKNING</b>		<b>SIDNR.</b>
<b>0</b>	SAMMANFATTNING	3
<b>1</b>	INLEDNING	4
	1.1 STAD-projektet	4
	1.2 STAD:s restaurangprojekt	4
<b>2</b>	SYFTE	6
<b>3</b>	METOD	6
	3.1 Urval och genomförande	6
	3.2 Bortfall	6
<b>4</b>	RESULTAT	7
	4.1 Bakgrundsvariabler	7
	4.2 Alkoholvanor	7
	4.3 Restaurangbesökare	8
	4.4 Flitiga restaurangbesökare	9
	4.5 Förekomst av kraftig berusning på krogen	11
	4.6 Inställning till åtgärder för att minska kraftig berusning	11
	4.7 Inställning till åtgärder för att förhindra bråk	13
<b>5</b>	DISKUSSION	15
<b>6</b>	REFERENSER	17
	BILAGOR	
	FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN STAD-PROJEKTET	

## **0. SAMMANFATTNING**

I Stockholm samverkar restaurangbransch och myndigheter för att förhindra våld och skador som är kopplade till alkoholkonsumtion på krogen. Samverkansprojektet startades av STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) 1996. Förutom utbildning av krogpersonal har intressenterna i projektet uppmuntrat restauranger att skriva policy om alkohol och droger samt verkat för ökade kontroller från myndigheter av hur alkohollagen efterlevs.

I den här rapporten presenteras resultat från en befolkningsstudie om vad Stockholmare anser om alkoholservice på krogen och olika åtgärder för att minska problem. Studien genomfördes i samarbete med TEMO hösten 1999. Ett slumpmässigt urval av 1000 personer bosatta i Stockholms län i åldrarna 18-64 fick besvara en enkät (svarsfrekvens 59%). Enkäten innehöll frågor om bakgrundsfakta (t ex ålder, kön, familjesituation), alkoholvanor, restaurangvanor och inställning till olika åtgärder för att minska kraftig berusning eller att förhindra bråk på restaurang.

En majoritet av Stockholmare anser att berusade gäster inte ska serveras sprit, att krogarna ska avvisa kraftigt berusade gäster (och inte släppa in dem), att minderåriga inte ska serveras alkohol och att krogar som missköter sig ska förlora tillståndet. En majoritet är positiva till att krogarna utbildar sin personal i ansvarsfull alkoholservice.

Resultaten ger ett starkt stöd till det arbete som bedrivs tillsammans med restaurangbransch och myndigheter i Stockholm.

## **1. INLEDNING**

### 1.1 STAD-projektet

STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) startade på initiativ av Stockholms läns landsting 1995 (1). Förändringar av alkoholpolitiken hade medfört att de nationella styrinstrumenten försvagats och en ökning av alkoholrelaterade problem befarades. För att försöka bromsa en negativ utveckling fick projektet därför som uppdrag att identifiera, utveckla och sprida effektiva metoder för alkoholprevention.

En del av STAD-projektet har inriktats på restauranger. Under det senaste decenniet har antalet restauranger med serveringstillstånd ökat markant i Stockholm. Samma utveckling har skett i de övriga nordiska huvudstäderna. Berusningsdrickandet i Sverige har ökat, vilket också hör ihop med det ökande krogantalet (2). Alkoholkonsumtion på krogen har ett samband med olika typer av problem. Norström har i en svensk studie visat ett samband mellan öl- och spritkonsumtion på krogen och misshandel (3). Sammantaget är dessa goda skäl för att i det alkoholskadeförebyggande arbetet speciellt fokusera på restauranger.

Internationellt finns det exempel på att man har lyckats minska förekomsten av problem kopplade till alkoholkonsumtion på krogen (4-7). De mest framgångsrika programmen har inkluderat utbildning i ansvarsfull alkoholservice för servitörer, skriftliga alkoholpolicies för krogar och effektiva kontroller och sanktioner av hur alkoholbestämmelser för restauranger efterlevs (8, 9).

### 1.2 STAD:s restaurangprojekt

Det övergripande målet för restaurangprojektet är att minska våld och skador som är kopplade till alkoholkonsumtion på restaurang. Projektet har främst varit aktivt i Stockholms innerstad. Vid tiden för den här studien hade projektet pågått i fyra år.

Restaurangprojektet har tagit sin utgångspunkt i lokalt folkhälsoarbete. Här ges en kort beskrivning över restaurangprojektets uppläggning.

**Behovsinventering:** Projektet startade med att göra intervjuer med krögare och tjänstemän om deras uppfattning om ansvarsfull alkoholhantering, t ex förekomst av problem och intresse att samarbeta kring detta.

**Kartläggning av problem:** Baslinjestudier av hur vanligt det är att krogar i Stockholm serverar alkohol till berusade gäster och underåriga genomfördes 1996 och 1997 (10,11).

**Referensgrupp:** 1996 bildades en samverkansgrupp med representanter från Kommunens tillståndsenhet, Polisen, Statens folkhälsoinstitut, Sveriges Hotell- och restauratörsförening, Hotell- och restauranganställdas förbund, Länsstyrelsen, Landstinget och ett antal inflytelserika krögare från populära krogar i Stockholms innerstad. Gruppen har träffats regelbundet sedan dess start (5-6 gånger per år).

**Handlingsplan:** Gruppen har utarbetat en tvådagars utbildning för serveringspersonal i ansvarsfull alkoholservering. Ämnen som ingår är alkohollagen, medicinska effekter av alkohol, droger, nöjesrelaterat våld och konflikthantering. Gruppen arbetar också med policyfrågor. Restauranger uppmuntras att upprätta skriftliga riktlinjer för alkohol- och droghantering för såväl gäster som för personal. En annan viktig fråga som ständigt är aktuell är att effektivisera kontrollerna av servering till underåriga och kraftligt berusade.

**Skapa stöd för projektet:** Under projekttiden har gruppen arbetat med att sprida projektet till olika intressenter. Detta har skett både med muntliga presentationer, skrivelser och via media. Ett resultat av detta är att STAD-utbildning eller motsvarande sedan december 1999 är obligatorisk för restauranger i Stockholms kommun som söker tillstånd för alkoholservering senare än kl. 01.00.

**Utvärdering:** Projektet utvärderas sedan dess start för att studera hur programmet genomförs och vilka grupper som nås av insatserna. Effektstudier görs under hela projekttiden. Polisens brottsstatistik över misshandel och hot insamlas kontinuerligt och analyseras med tidsserieanalys. Återkommande mätningar görs över gästers och underårigas möjligheter att bli serverade alkohol (12, 13).

För att krogbranschen, tjänstemän och politiker både ska vilja och kunna genomföra viktiga policyförändringar på detta område är stöd från befolkningen viktig (14).

Restaurangbranschen kan förmodas vara speciellt intresserad av vad kroggäster anser i frågan. Vi initierade därför en studie av befolkningens syn på de frågor som drivs i projektet. I den här rapporten redovisas resultaten från den kartläggningen.

## **2. SYFTE**

Syftet med studien var att kartlägga befolkningens inställning till alkoholserving på restaurang och olika åtgärder för att förhindra problem kopplade till detta. Ett viktigt delsyfte var att jämföra inställningen mellan de som ofta går på krogen med övriga.

## **3. METOD**

### 3.1 Urval och genomförande

Studien genomfördes i samarbete med TEMO (15). Detta innebar att TEMO gjorde urvalet, skickade ut enkäter och påminnelser och dataregistrerade enkäterna. Målgruppen för studien avgränsades till personer bosatta i Stockholms län i åldern 18-65 år. Ur denna grupp drogs ett slumpmässigt urval av 1000 personer. Eftersom en viktig del av undersökningen var att speciellt studera restaurangbesökarens attityder stratifierades urvalet så att yngre personer fick en viss överrepresentation för att denna grupp oftare besöker krogar än äldre. Sammanlagt drogs därför 400 personer i åldrarna 18-35 år och 600 personer i åldrarna 36-65 år. En skriftlig enkät skickades ut till intervjupersonerna. I enkäten fanns frågor om bakgrundsfakta (kön, ålder, boende, familjesituation, utbildning), alkoholvanor (baserade på frågeformuläret AUDIT) (16) restaurangvanor, skäl att besöka respektive inte besöka restauranger, kunskap om alkohollagen och inställning till olika åtgärder att minska kraftig berusning eller att förhindra bråk på restaurang (se bilaga 1). Studien genomfördes under perioden 991101 – 000202.

### 3.2 Bortfall

Av de 1000 slumpmässigt utvalda visade sig 14 personer inte tillhöra målgruppen av olika anledningar (sjuka, dementa, avflyttade utan eftersändning). Den egentliga urvalsstorleken var därför 986 personer. Efter tre utskick med skriftliga påminnelser hade 578 personer svarat, en svarsfrekvens på 59%.

På grund av det förhållandevis höga bortfallet genomförde TEMO en fördjupad bortfallsanalys med hjälp av telefonintervjuer. Intervjuguiden var en förkortad variant av enkäten (se bilaga 2). Analysen visade en hög grad av samstämmighet mellan telefonintervjuerna och enkätsvaren (17).

## 4. RESULTAT

### 4.1 Bakgrundsvariabler

Av de svarande var 43% män och 57% kvinnor. Medelåldern var 40 år. Ungefär en femtedel, 18% bodde innanför tullarna, d v s någonstans i Stockholm City, Norrmalm, Södermalm, Kungsholmen, Vasastan eller Östermalm. Drygt en tredjedel, 35% bodde ensamma. Övriga var gifta eller sammanboende. Majoriteten (61%) hade en 3-4-årig gymnasieutbildning eller högre examen.

### 4.2 Alkoholvanor

Ett fåtal, 7% uppgav att de aldrig drack alkohol. Av alkoholkonsumenterna (n=528) drack hälften alkohol 2-4 gånger i månaden och cirka en fjärdedel, 23%, 2-3 gånger i veckan eller oftare. På frågan om hur många glas alkohol de dricker en typisk dag (typiska glas, s k standardglas, åskådliggjordes med bild i enkäten) svarar 44% 0-2 glas, 37% 3-4 glas och 19% 5-6 glas eller mer. En annan fråga var hur ofta de drack sex standardglas eller mer vid samma tillfälle. Här uppgav 36% att de aldrig drack den mängden. Knappt hälften, 44% gjorde detta mer sällan än en gång i månaden och resterande, 20% varje månad eller oftare. Det var ingen större skillnad mellan män och kvinnor vad gäller hur ofta de dricker alkohol. Männerna dricker däremot större mängder än kvinnor, 64% 3-4 glas eller mer en typisk dag av männen jämfört med 49% av kvinnorna. De dricker också sex glas eller mer vid samma tillfälle oftare än kvinnorna, 32% varje månad eller oftare av männen jämfört med 12% av kvinnorna. Det var också skillnader mellan yngre och äldre, definierat som under 30 års ålder eller  $\geq 31$  år. En högre andel av de äldre uppgav att de drack alkohol 2-4 gånger i månaden eller oftare, 75% äldre jämfört med 68% yngre. De yngre drack däremot oftare fler antal glas en typisk dag och drack oftare sex glas eller mer vid samma tillfälle, se tabell 1.



**Tabell 1:** Frekvensen av alkohol, konsumtion alkohol en typisk dag och konsumtion av sex glas eller mer varje månad eller oftare, redovisat som andel av gruppen yngre ( $\leq 30$  år) och äldre  $>30$  år.

	<b>Yngre (<math>\leq 30</math>år)</b>	<b>Äldre (<math>&gt;30</math> år)</b>
Alkohol, 2-4 ggr i månaden eller oftare	68%	75%
Alkohol, 2-3 ggr i veckan eller oftare	16%	26%
Alkohol, 3-4 glas eller mer en typisk dag	71%	49%
Alkohol, 5-6 glas eller mer en typisk dag	35%	12%
Alkohol, sex glas eller mer, varje månad eller oftare	28%	17%
<b>n</b>	<b>n = 153</b>	<b>n = 375</b>

#### 4.3 Restaurangbesökare

I enkäten ställdes ett antal frågor om hur ofta olika typer av restauranger besöktes. I tabell 2 visas besöksfrekvensen för samtliga svarande, uppdelat på olika restaurangkategorier.

**Tabell 2:** Besöksfrekvens för olika typer av restaurang (%).

<b>Besöksfrekvens</b>	<b>Matrestaurang (ej lunchrestaurang)</b>	<b>Bar/Pub</b>	<b>Nöjesrestaurang</b>
Flera gånger i veckan	5,5	2,0	0,8
En gång i veckan	5,7	7,4	4,7
Några gånger i månaden	17,2	17,0	7,3
En gång i månaden	22,5	18,4	12,0
Någon eller några gånger per år	45,8	39,3	41,7
Aldrig	3,4	15,8	33,5
TOTALT	100 n= 565	100 n = 499	100 n = 492

I den här studien har vi valt att speciellt studera den grupp som ofta är ute i nöjeslivet och jämföra denna grupp med övriga, både med avseende på olika bakgrundsfaktorer och inställning till alkoholservering på restaurang. Från andra studier vet vi att problem kopplade till alkoholkonsumtion på restaurang oftare sker på mer dryckesorienterade restauranger som barer och dansställen. I den här studien har vi därför definierat sk flitiga restaurangbesökare som de som besöker bar/pub och/eller dans/nöjesrestaurang en gång i månaden eller oftare. Den gruppen motsvarar 212 personer (37% av samtliga svarande).

#### 4.4 Flitiga restaurangbesökare

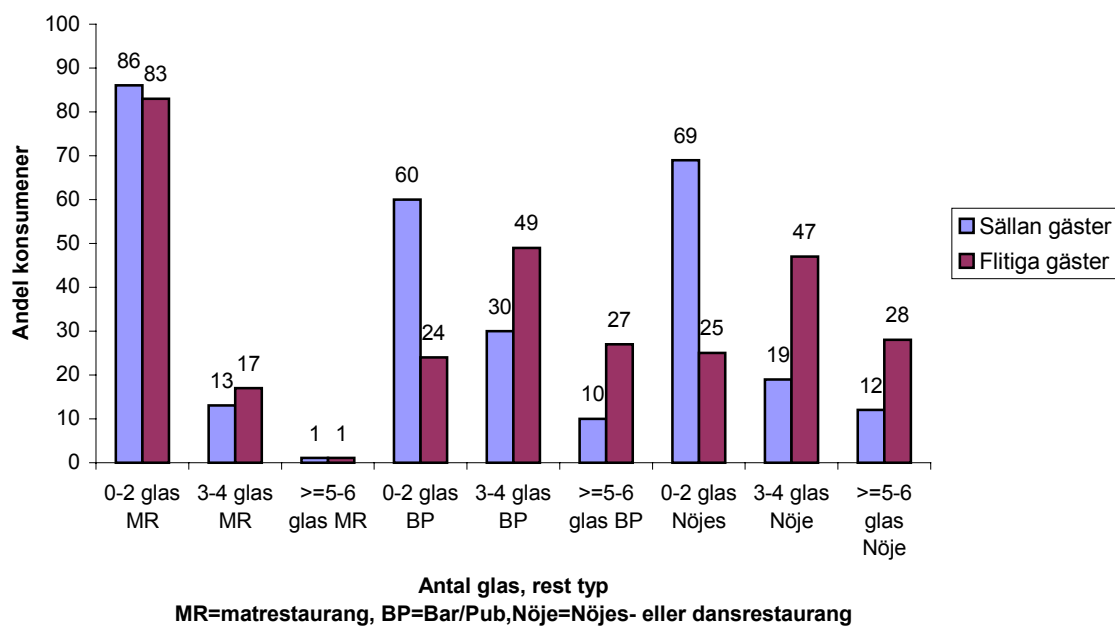
Gruppen flitiga restaurangbesökare skiljer sig från de som sällan eller aldrig går på krogen i flera avseenden. Medelåldern är betydligt lägre, 34 år jämfört med 47 år. Över hälften av de flitiga krogbesökarna bor ensamma, 54%. Motsvarande siffra för de som sällan eller aldrig går på krogen är en fjärdedel, 24%. Flitiga krogbesökare dricker alkohol avsevärt oftare än de övriga och dessutom oftare större mängder, se tabell 3.

**Tabell 3:** Frekvensen av alkohol, konsumtion alkohol en typisk dag och konsumtion av sex glas eller mer varje månad eller oftare, redovisat som andel av gruppen sällan/aldrig besökare och flitiga besökare.

	<b>Sällan eller aldrig besökare</b>	<b>Flitiga krogbesökare</b>
Alkohol, 2-4 ggr i månaden eller oftare	62 %	90 %
Alkohol, 2-3 ggr i veckan eller oftare	23%	32 %
Alkohol, 3-4 glas eller mer en typisk dag	40 %	74%
Alkohol, 5-6 glas eller mer en typisk dag	8%	33%
Alkohol, sex glas eller mer, varje månad eller oftare	11%	34%
<b>n</b>	<b>n = 235</b>	<b>n = 212</b>

I figur 1 visas fördelningen av typiskt antal glas vid krogbesök på olika typer av restauranger (matrestaurang, bar/pub, nöjes- och dansrestaurang) med en jämförelse mellan flitiga krogbesökare och sällanbesökare (aldrigbesökare undantagna). Den stora majoriteten av samtliga krogbesökare dricker mellan 0-2 glas då de besöker en matrestaurang. Dryckesmönstret för de andra två typerna av krogar ser annorlunda ut och skiljer sig dessutom mellan de två grupperna av besökare. Knappt hälften av de flitiga krogbesökarna dricker 3-4 glas då de besöker barer/pubar eller nöjes/dansrestauranger. Cirka en fjärdedel dricker 5-6 glas vid ett typiskt sådant krogbesök. Andelen av sällanbesökarna som dricker 5-6 glas är lägre, runt 10%. De flitiga krogbesökarna går inte bara ut oftare, de dricker också mer vid krogbesöken på barer/pubar och/eller nöjes- och danskrogar.

**FIGUR 1**  
**Antal glas vid typiskt krogbesök (olika rest kategorier)**  
**uppdelat efter besöksfrekvens %**



#### 4.5 Förekomst av kraftig berusning och bråk på krogen

I enkäten ställdes frågor om hur vanligt det är att det finns kraftigt berusade gäster eller att det förekommer bråk på ställena som besöks kvälls- eller nattetid. Av gruppen som flitigt går på krogen uppger 7% att det är ganska eller mycket vanligt att gäster är kraftigt berusade vid besök på matrestaurang, 56% vid bar/pubbesök och 61% då de går på nöjes- eller danskrog. Ett litet fåtal, 2% svarar att det är ganska eller mycket vanligt att det förekommer bråk på matrestauranger. En högre andel uppger att detta är vanligt på barer/pubar, 13% och nöjes/danskrogar, 20%.

#### 4.6 Inställning till åtgärder för att minska kraftig berusning

I enkäten fick de svarande ta ställning till olika påståenden om åtgärder för att minska kraftig berusning på restauranger. Frågan var konstruerad som en fem-gradig skala där värde ett motsvarade instämmer inte alls och fem instämmer helt. I tabell 4 redovisas andelen som är positiva till respektive åtgärd, d v s de som kryssat i värde fyra eller fem (topp-boxen). Åtgärderna har i tabellen grupperats enligt följande, *utbildning, ansvarsfull alkoholhantering, reglering genom lag, minskad tillgänglighet och polisinsatser*. Tabellen visar hela gruppen svarande, de som sällan eller aldrig går på krogen, och flitiga krogbesökare.

**Tabell 4:** Andel som är positiv till olika åtgärder för att minska kraftig berusning på restaurang (samtliga, sällan/aldrig besökare, flitiga besökare).

	<b>Andel positiva (samtliga) n = 565</b>	<b>Andel positiva Sällan/aldrig besökare n = 264</b>	<b>Andel positiva flitiga besökare n = 212</b>
<b>Utbildning</b>			
• Utbilda all personal	65	69	59
<b>Ansvarsfull alkoholhantering</b>			
• Restauranger* ej servera berusade	76	87	59
• Restauranger ej serverar minderåriga	97	98	94
• Restauranger erbjuder ett stort utbud av alkoholfritt/svagt	66	66	56
• Restauranger aktivt föreslår alkoholsvagt/fritt	25	32	16
• Restauranger avvisar kraftigt berusade	90	95	84
<b>Reglering genom lag</b>			
• Restauranger som ej sköter sig (ex serverar berusade eller underåriga) bör förlora tillstånd	86	90	77
<b>Minskad tillgänglighet</b>			
• Restauranger höjer priset på alkohol	5	9	0
• Begränsa öppettider	31	44	14
• Begränsa antalet restauranger med serveringstillstånd	18	24	10
<b>Polisinsatser</b>			
• Synliga poliser på nattklubb/pub	28	36	19
• Polisen kontrollerar att minderåriga ej serveras	49	55	42
• Polisen kontrollerar att berusade ej serveras	27	35	15

\* Med restauranger avses alla typer av restauranger: matrestauranger, barer, pubar, nöjes- eller dansrestauranger.

Majoriteten är positiva till att restauranger tillämpar ansvarsfull alkoholhantering. Merparten av de svarande tycker att det är bra att restauranger inte serverar berusade, inte serverar minderåriga, erbjuder ett stort utbud av alkoholsvaga/fria drycker och att de avvisar kraftigt berusade gäster. Det enda undantaget är att restauranger aktivt ska föreslå ett

alkoholsvagt/fritt alternativ, där en betydligt mindre grupp är positiv. Påståendet var formulerat som att personalen skulle erbjuda alla gäster detta. Det är möjligt att fler skulle ha varit positiva till åtgärden om den formulerats som att serveringspersonalen aktivt erbjuder alkoholfritt/svagt till berusade gäster. En lägre andel av de som ofta går på krogen är positiva till dessa åtgärder, förutom att minderåriga inte ska serveras alkohol på restaurang. Cirka 60% är positiva till att restaurangerna utbildar sin personal i ”Ansvarsfull alkoholservice”. Majoriteten tycker också att restauranger som vid upprepade tillfällen serverar fulla gäster och/eller minderåriga ska förlora tillståndet.

Däremot är de svarande mer kallsinnigt inställda till åtgärder för att minska tillgängligheten. Knappt någon är positiv till att restauranger höjer priset på alkoholen (ingen av de som ofta går på krogen...). En tredjedel är positiv till att begränsa öppettiderna (endast 14% av flitiga besökare) och en knapp femtedel, 18% till att begränsa antalet restauranger med serveringstillstånd (10% av de flitiga besökarna). De svarande är mer positiva till olika polisinsatser. Cirka hälften tycker att polisen ska kontrollera att minderåriga inte serveras alkohol. En knapp tredjedel av hela gruppen svarande är positiva till att det finns synliga poliser på nattklubbar/pubar och att polisen kontrollerar att berusade gäster ej serveras. Andelen som är positiva till dessa åtgärder är färre hos gruppen som ofta går på krogen.

#### 4.7 Inställning till åtgärder för att förhindra bråk

De svarande fick på samma sätt ta ställning till olika åtgärder för att förhindra bråk på eller utanför restauranger. I tabell 5 har åtgärderna grupperats som *ändringar i fysisk miljö, restauranginsatser och polisinsatser*. Tabellen visar andelen positiva av samliga, sällan eller aldrig besökare och flitiga krogbesökare.

**Tabell 5:** Andel som är positiva till olika åtgärder för att förhindra bråk på eller utanför restaurang (samtliga, sällan/aldrig besökare, flitiga besökare).

	Andel positiva (samtliga) n = 579	Andel positiva Sällan/ besökare aldrig n = 270	Andel positiva flitiga besökare n = 212
<b>Ändringar i fysisk miljö</b>			
• Minska trängsel i lokalen	68	70	64
• Förbättra ventilationen	79	77	76
<b>Restaurang insatser (personal)</b>			
• Dörrvakter nekar berusade/påverkade inträde	83	88	73
• Dörrvakter inne i lokalen	56	51	58
• Minska servering till berusade gäster	76	87	62
• Restauranger avvisar narkotikapåverkade	96	97	94
• Restauranger avvisar kraftigt berusade gäster	96	98	91
• Ta bort krogköerna	76	73	81
<b>Polisinsatser</b>			
• Polisen avvisar kraftigt berusade gäster	55	59	49
• Polisen avvisar drogpåverkade gäster	66	66	62

De svarande är överlag positivt inställda till samtliga åtgärder de fått ta ställning till. Till exempel så svarar nästan alla att det är positiva till att restauranger avvisar kraftigt berusade gäster och narkotikapåverkade gäster för att förhindra bråk. Andelen positiva är lägst till åtgärderna att ha dörrvakter inne i lokalen och att polisen ska avvisa kraftigt berusade gäster.

## 5. DISKUSSION

I den här studien har vi kartlagt vad befolkningen i Stockholm anser om ansvarsfull alkoholserving på restaurang och olika åtgärder för att minska problem som är kopplade till detta. Majoriteten tycker att bra sätt att minska kraftig berusning är att restauranger hanterar alkoholen ansvarsfullt (t ex inte serverar berusade, avvisar kraftigt berusade, ej serverar minderåriga), att personalen utbildas i ansvarsfull alkoholserving och att krogar som missköter sig förlorar tillståndet. Ungefär en tredjedel är positiva till att polisen är aktiv ute på fältet och t ex avvisar berusade gäster. De som ofta går på krogen är i mindre utsträckning positiva, men även i den gruppen håller flertalet med om påståendena. Däremot förespråkar de svarande inte åtgärder som begränsar tillgängligheten. Prishöjning av alkohol är minst populärt. Här uppvisas dock skillnader mellan ofta och sällan besökare. En avsevärt högre andel av de som sällan eller aldrig går på krogen är positiv till att begränsa öppettider än de som ofta går på krogen. Resultaten från befolkningsstudien liknar dem från en studie genomförd i Australien där befolkningen också gav sitt stöd för ansvarsfull alkoholserving och utbildning men inte till tillgänglighetsbegränsande åtgärder (18). Åldersgränser och upprätthållande av dessa är dock de allra flesta positiva till, vilket också har noterats i andra studier (19).

De svarande var överlag positivt inställda till samtliga föreslagna åtgärder för att förhindra bråk. Nästan alla tyckte att det var bra åtgärder att avvisa berusade eller narkotikapåverkade gäster för att undvika bråk.

Ansvarsfull alkoholserving på restaurang är ett viktigt område för alkoholprevention. Internationell forskning och resultat från STAD:s egna studier visar att det krävs policyförändringar för att nå resultat. En kombination av utbildning, skriftliga alkoholpolicies på krogen och effektiva kontroller av hur alkohollagen efterlevs är en framgångsrik kombination av åtgärder.

Resultaten från den här kartläggningen visar att de insatser som pågår i STAD-projektet i stor utsträckning har befolkningens stöd. Detta gäller också för den grupp som ofta går på krogen även om den gruppen inte är lika positiv som övriga. Detta är resultat som är viktiga att föra ut både till krogbranschen, myndigheter och politiker för att motivera dessa grupper att genomföra skadeförebyggande åtgärder. För krogens del kan det kännas bra att veta att



kroggästerna tycker att det är positivt att de nekar berusade gäster alkoholservering och avvisar den alltför fulle gästen. Myndigheter och politiker kan ha intresse av att känna till befolkningens inställning när de prioriterar insatser.

Värt att notera är det bristfälliga stödet som uppvisas för tillgänglighetsbegränsande åtgärder. Dessa åtgärder är ju mer riktade till hela gruppen som besöker restauranger och ”drabbar” därför inte bara den berusade och/eller underåriga gästen. Från olika studier vet vi att den typen av åtgärder är mycket effektiva för att förebygga alkoholrelaterade problem (20). I enkäten ställdes inte frågor om hur de svarande bedömde effektiviteten i olika åtgärder. Det är därför tänkbart att det saknas kunskap hos befolkningen om vilka åtgärder som är mest effektiva för att förhindra problem. Det är möjligt att fler skulle vara positiva till den typen av åtgärder om de får kunskap om hur effektivt tillgänglighetsbegränsning fungerar. Genom att sprida den typen av kunskap till allmänheten kan stödet för dessa åtgärder öka.

Gruppen som ofta går på krogen skiljer sig på flera sätt från övriga. Medelåldern är betydligt lägre, gruppen ensamboende avsevärt högre och gruppen konsumerar alkohol betydligt oftare och i större mängder. Jämfört med de som sällan går på krogen dricker en betydligt högre andel av de som ofta gör krogbesök fler glas alkohol då de besöker barer/pubar eller nöjes/dansrestauranger. Av gästerna som ofta går på denna typ av krogar svarar en hög andel att det är vanligt förekommande med kraftig berusning. En femtedel uppger också att det är vanligt förekommande med bråk. Detta skiljer sig betydligt från besöken på matrestauranger då nästan alla dricker 0-2 glas vid ett typiskt besök och det är ytterst sällsynt med kraftig berusning och bråk. Resultaten visar att barer/pubar och nöjes/danskrogar har ett stort ansvar att professionellt kunna hantera sina gäster som ofta går ut och inte nöjer sig med ett par glas...

Sedan studien genomfördes har intressenterna i restaurangprojektet gemensamt utformat och undertecknat ett avtal om att låta projektet övergå i reguljär verksamhet från och med juni 2001. I avtalet preciseras de olika parternas ansvarsområden för att driva utbildning och policyarbete. Mot bakgrund av att senare studier i STAD-projektet kunna visa på en kraftig reduktion av våldsbrott i projektets interventionsområde (21) finns det starka folkhälsoskäl för att permanenta denna typ av program. Vad denna studie visar är att även befolkningen stöder ansvarsfull alkoholhantering.

## 6. REFERENSER

1. Andréasson S, Lindewald B, Hjalmarson K, Larsson J, Wallin E, Rehnman L (1999). Exploring new roads to prevention of alcohol and other drug problems in Sweden: the STAD project. I Eds Casswell S, Holder H, Holmila M et al. Fourth Symposium in Community Action Research and the Prevention of Alcohol and Other Drug problems. Alcohol & Public Health Research Unit, University of Auckland.
2. Kuhlhorn E (1997). Individualization of the Swedish alcohol problems (University of Stockholm, Department of Sociology).
3. Norström T (1998). Effects on criminal violence of different beverage types and private public drinking. *Addiction*, 93, 689-699.
4. Russ NW, Geller ES (1987). Training bar personnel to prevent drunken driving: a field evaluation. *American Journal of Public Health*, 77, 952-954.
5. Saltz RF (1987). The roles of bars and restaurants in preventing alcohol-impaired driving: an evaluation of server intervention. *Evaluation and the Health Professions*, 10, 5-27.
6. Gliksman L, McKenzie D, Single E et al (1993). The role of alcohol providers in prevention: an evaluation of a server intervention programme. *Addiction*, 88, 1195-1203.
7. McKnight AJ (1991). Factors influencing the effectiveness of server-intervention education. *Journal of Studies on Alcohol*, 52, 389-397.
8. Stockwell T (2000). Responsible beverage service: lessons from server training and policy initiatives around the world. I (Ed) Elmeland K: Lokalt alkohol- och drogförebyggande arbete i Norden. NAD-publikation 38, Helsingfors.
9. Saltz RF, Stanghetta P (1997). A community-wide Responsible Beverage Service program in three communities: early findings. *Addiction*, 92, supplement 2, 221-236.
10. Rehnman C, Lindewald B, Andréasson S (1996). En stor stark tack! En studie av legitimationskontroll på restauranger i Stockholm under våren och hösten 1996. STAD-projektet, rapport 1.
11. Andréasson S, Lindewald B, Rehnman C (2000). Over-serving patrons in licensed premises in Stockholm. *Addiction*, 95, 359-363.
12. Rehnman C, Wallin E, Andréasson S (1999). En stor stark tack II. En studie av ungdomars möjligheter att bli serverade starköl på restauranger i Stockholm. STAD-projektet, rapport 7.
13. Gripenberg J, Wallin E (2001). För full för en öl. En uppföljande studie av servering till berusade på Stockholms restauranger. STAD-projektet, rapport 14.
14. Wagenaar AC, Streff F (1990). Public opinion on alcohol policies. *Journal of Public Health Policy*, 11, 189-205.
15. Befolkningens attityder till alkoholserving på restaurang – december 1999. TEMO.
16. Modig A (2000). Befolkningens attityder till alkoholserving – bortfallsuppföljning. TEMO.
17. Saunders JB, Aasland OG, Babor TF, De La Fuente JR, Grant M (1993). Development of the alcohol use disorders identification test (AUDIT): WHO collaborative project on early detection of persons with harmful alcohol consumption – II. *Addiction*, 88, 791-804.
18. Hawks D, Lang E, Stockwell T, Rydon P, Lockwood A (1993). Public support for the prevention of alcohol-related problems. *Drug and Alcohol Review*, 12, 243-250.
19. Treno AJ, Holder HD (1997). Community mobilization: evaluation of an environmental approach to local action. *Addiction*, 92 (supplement 2), 173-187.
20. Edwards G, Anderson P, Babor T et al (1994). Alcohol policy and the public good. Oxford University Press.
21. Wallin E, Norström T, Andréasson S (2001). Responsible beverage service (RBS) on restaurants in Stockholm – a study of effects. Abstract presenterat på ”The 16<sup>th</sup> Nordic Conference in Social Medicine & Public Health”, Bergen, Norge, augusti 2001.



## **FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER AV STAD-PROJEKTET**

### Rapport 1

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. En stor stark tack! En studie av legitimationskontroll på restauranger under våren och hösten 1996. STAD-projektet 1996.

### Rapport 2

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. Servering av alkohol till berusade på Stockholms restauranger. En studie av överservering på restauranger i Stockholm december 1996 - februari 1997. STAD-projektet 1997.

### Rapport 3

Wallin Eva, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Vad tycker ungdomar om Vägskäl? En fokusgruppsintervjustudie med högstadieelever om ett alkohol- och drogmaterial för skolan. STAD-projektet 1997.

### Rapport 4

Lönnqvist Unda, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen, Wallin Eva, Andréasson Sven. Några folköl är väl inte så farligt.... En studie av legitimationskontroll vid inköpsförsök i livsmedelsaffärer i Stockholm under januari 1998. STAD-projektet 1998.

### Rapport 5

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Vykort till tonårsföräldrar. Metod för alkoholförebyggande arbete? STAD-projektet 1998.

## Rapport 6

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Konflikter i tonårsfamiljer. En målgruppsanalys med tonårsföräldrar och tonåringar. STAD-projektet 1998.

## Rapport 7

Rehnman Charlotta, Wallin Eva, Andréasson Sven. En stor stark II. En studie av legitimationskontroll på restauranger i Stockholm höst/vinter 1998-99. STAD-projektet 1999.

## Rapport 8

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Brenemark Thomas, Danielsson Johan. Attityder och uppfattningar om narkotikasituationen på restauranger i Stockholms city. En intervjustudie med dörrvakter, restaurangpersonal och polis. STAD-projektet 1999.

## Rapport 9

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Lindewald Birgitta. Serveringsrutiner och policyfrågor. En fokusgruppsintervjustudie med restaurang personal. STAD-projektet 1999.

## Rapport 10

Hägglund Elisabet. Idéer om lokala förebyggande insatser mot ungdomsmissbruk i Kista. En intervjuundersökning bland personer verksamma i området. STAD-projektet 2000.

## Rapport 11

Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Folkölskampanjen i Vasastan. En intervention riktad till livsmedelshandlare och föräldrar med syfte att begränsa tillgängligheten till folköl för ungdomar. STAD-projektet 2000.

### Rapport 12

Rehnman Charlotta, Jörgen Larsson. Unga vuxna – dricker mest, langar mest. En fokusgruppsintervjustudie med unga vuxna i åldern 18-25 år. STAD-projektet 2000.

### Rapport 13

Wallin Eva. Fem års samverkan – möjligheter och hinder. En intervjustudie med nyckelpersoner från myndigheter och restaurangbransch i Stockholm. STAD-projektet 2001.

### Rapport 14

Gripenberg Johanna, Eva Wallin. För full för en öl. En uppföljande studie av servering till berusade gäster på Stockholms restauranger. STAD-projektet 2001.

### Rapport 15

Wallin Eva. Befolkningens attityder till alkoholservering på restauranger. STAD-projektet 2001.